

„SZÖVÉTNEK IV. – Humán szolgáltatások fejlesztése az Ős-Dráva Program területén Vajszló központtal

EFOP-1.5.3-16-2017-00007

Szolgáltatásfejlesztési cselekvési terv

készítette:

Dózsa-Juhász Máté
humán szolgáltatásfejlesztési tanácsadó

Pécs

2020. október 29.

Tartalom

Bevezetés	2
Közigazgatás és közszolgáltatás, humán közszolgáltatások	3
Helyzetfeltárás	5
<i>Demográfiai sajátosságok</i>	5
<i>Gazdasági fejlettség</i>	6
<i>Főbb humán szolgáltatások és célcsoportjaik</i>	8
Az igény és szükségletfelmérés eredményei	10
<i>Szervezeti kondíciók és humán szolgáltatásfejlesztési igények felmérése</i>	10
<i>Szervezetfejlesztési igények felmérése</i>	13
<i>Főbb következtetések és javaslatok</i>	16
Cselekvési terv	17
Felhasznált források	19

Bevezetés

A „Szövétnek IV. – Humán szolgáltatások az Ős-Dráva Program területén Vajszló központtal (EFOP-1.5.3-16-2017-00007) pályázati projekt keretében készült Szolgáltatásfejlesztési Cselekvési Terv kidolgozásában fontos szerepet játszott a projekt során a települési, illetve térségi életminőség javítása, a vidék népességmegtartó képességének fejlesztése, valamint az ehhez kapcsolódó disszemináció támogatása; a célcsoport megtartását segítő, a helyi életszínvonalat javító szolgáltatás-fejlesztési programok megvalósítása tevékenységhez kapcsolódóan elvégzett tanácsadói munka.

A megvalósult humán tanácsadás keretei között, humán szolgáltatásfejlesztési tanácsadóként konkrét feladataim közé tartozott a megyei szintű fejlesztési tervek feldolgozása, kérdőíves megkérdezés lebonyolítása, fejlesztési igények felmérése, illetve a keletkezett eredmények feldolgozása, ezek alapján eredmények képzése és értékelése, valamint a szolgáltatásfejlesztési kerekasztal megbeszéléseken való részvétel és a megbeszélések dokumentációjának (emlékeztetők) kialakításában való közreműködés.

A projekt cél-és hatásterületéhez kapcsolódó szolgáltatásfejlesztési terv célja, hogy számot adjon azon fejlesztési célokról, amelyek a helyzetfeltárás, igény-és szükségletfelmérés, valamint az elvégzett tervezési és fejlesztési munkafázisok során kerültek meghatározásra a vizsgálatok során keletkeztetett eredmények alapján. Ez a törekvés arra irányult, hogy a cselekvési terv a döntéshozóknak segítséget nyújtson a meglévő helyi szolgáltatások továbbfejlesztésében, illetve újak kialakításában, valamint szervezeti és működési keretek és folyamatok optimalizálásában.

A cselekvési terv keretei között deklarált fejlesztési célok és intézkedések az alábbi dokumentumok tanulmányozása mellett kerültek megfogalmazásra: helyi, megyei és regionális szintű fejlesztési tervek, valamint vonatkozó jogszabályok, illetve a helyi humán szolgáltatók körében végzett kérdőíves megkérdezés eredményei. A kérdőív alkalmazásával végzett személyes megkérdezés adatfelvételi fázisában összegyűjtött adatok és információk számítógépes statisztikai módszerek alkalmazásával kerültek feldolgozásra. A két kérdőív kérdéseire a humán szolgáltatók által adott válaszok lehetőséget biztosítottak eredmények képzésére és értékelésére, amelyeket dokumentumelemzéssel, valamint további statisztikai adatok analízisével egészítettem ki.

A cselekvési terv a dokumentum-és helyzetelemzés, valamint igény-és szükségletfelmérés eredményeire, valamint statisztikai adatokra támaszkodva fogalmaz meg irányokat, célokat és intézkedéseket, amelyek hozzájárulhatnak a helyi humán szolgáltatások fenntartható működésének kialakításához.

Közigazgatás és közszolgáltatás, humán közszolgáltatások

A folyamatosan változó és bővülő társadalmi igények és szükségletek kielégítése, a társadalmi jólét fokozása érdekében jelentős kihívásokkal kell szembesülnie a jóléti államoknak. Az állam által garantálható közszolgáltatások és a piaci szféra által képviselt magángazdaság összhangjának megteremtése, a közszolgáltatások – köztük a humán szolgáltatások - piaci verseny elvárásainak megfelelő biztosítása a XXI. század egyik legfontosabb közigazgatási feladatává vált.

A közszolgáltatások szavatolása tekintetében Magyarországnak, mint uniós tagországnak figyelembe kell vennie azt a tényt, mi szerint bár egyfelől az Európai Unió határozott lépéseket tett a humán közszolgáltatások egységes úton történő biztosítása érdekében, azonban a tagállamok egymástól eltérő szabályozást is alkalmazhatnak a közszolgáltatások – mint a fogyasztás egyik sajátos megnyilvánulását képező – tevékenységek terén.

Leszögezendő, hogy alapvetően a közszolgáltatások megszervezéséért az egyes tagállamok vagy az állami szférán belül konkrétan a helyi / települési önkormányzatok felelősek elsősorban. A Magyarországon 1989-1990 fordulóján bekövetkezett „rendszerváltozás” után ti. nagyobb mértékben települési önkormányzati szintre került a közszolgáltatások megszervezésének és biztosításának feladata.

Mára a legnagyobb problémát nem a változó igényeknek megfelelő új közszolgáltatások, ellátási formák biztosítása jelenti, hanem a meglévők fenntarthatóságának szavatolása. Az említett szolgáltatások folyamatos biztosítása mára kifejezett problémává vált a jóléti államokban a gyorsan változó gazdasági és társadalmi változásoknak köszönhetően. Az Európai Unióban a magánszektor bevonásával próbálták meg megszerezni a változásokhoz való megfelelő alkalmazkodást, sokszor erős megszorítások kíséretében. Fontos kiemelni, hogy amikor egyes szolgáltatások szervezésen beépülnek a materiális és humán infrastruktúra fejlesztésével a társadalmi és gazdasági működési mechanizmusokba, a társadalmak, közösségek esetében alapszinten tapasztalható jóléti struktúrába, a jóléti-, illetve létminimumba, az emberi és szociális jogokba, onnantól kezdve a társadalom, illetve közösség már nem tud, vagy csak nagy nehézségek, konfliktusok árán tud lemondani az addigra megszokott szolgáltatási színvonalról.

A gazdasági és társadalmi fejlettségnek egyik meghatározó reprezentánsa a közszolgáltatások és a humán szolgáltatások kiépítettsége, elérhetősége. Hazánkban a gazdasági és társadalmi fejlettséget nézve ötszörös (van, ahol hetvenkétszeres) eltérés mérhető a különböző területi egységek között, amelyben megmutatkozik az említett szolgáltatások hiánya is.

A közszolgáltatások differenciált szervezésében az utóbbi időszakban helyet kapott a területi egyenlőtlenségek kezelésének kérdése, a hátrányos helyzetű területek felzárkóztatása, helyzetbe hozása. Ennek eredményeként született meg a humán közszolgáltatások differenciált szervezésének bevezetéséről szóló 1709/2015. (X. 5.) Kormányhatározat, amely azonban ma még csak korlátozott mértékben érezteti a hatását a gyakorlati végrehajtás tekintetében. Az említett dokumentum szerint a kormány

támogatja és figyelemmel kíséri a közszolgáltatások területi differenciálásáról szóló és a területi különbségek csökkentésére és a társadalmi felzárkózás elősegítésére hivatott koncepció gyakorlatban történő megvalósulását. Ennek érdekében a kormány megkísérli egy, a helyi társadalmi szükségletekhez rugalmasan igazodni képes szolgáltatási struktúra kialakítását Magyarországon.

A humán közszolgáltatások esetében tervezett új strukturális intézkedések és a kapcsolódó kormányzati módszerek és eszközök keresését és bevezetését illetően a következő lépések végrehajtása válik célszerűvé:

- egyfelől pontosan fel kell mérni és meghatározni a demográfiai és társadalmi-gazdasági változásokból eredő új, vagy megváltozott szükségletek körét különös tekintettel a hátrányos helyzetű településekre vonatkozóan;
- ezt követően megoldásokat kell keresni az említett változásokból fakadó új, vagy megváltozott szükségletek kielégítésére az erőforrások új allokációjának megteremtésével;
- az új intézkedések gyakorlati bevezetéséhez szükség lesz hatásos és eredményes, illetve hatékony szolgáltatási és finanszírozási módszereket beazonosítására és bevezetésére;
- mindezek mellett szükséges külön intézkedéseket is foganatosítani az öngondoskodás erősítésére, a költségterhek fogyasztó és szolgáltató közti fokozottabb megosztása érdekében, valamint
- megoldásokat találni a szolgáltatásminőség biztosítására is,
- a társadalmi befogadás és társadalmi-gazdasági kohézió erősítésére irányuló szociálpolitika kimeneteinek újradefiniálása mellett.

Fentiekhez kapcsolódóan fontos figyelembe venni azt a tényt, mi szerint a szolgáltatások sokasága és rendezetlensége miatt az ellátórendszer szétaprózottá vált, a szabályozás pedig az idők folyamán bonyolultabbá. Az egyre részletesebbé váló központi szabályozás további szabályokat generált, ami rengeteg ellentmondáshoz vezetett a jogi szabályozási környezetben. Ennek ellenére sem egyértelmű például a különbség a kötelezően biztosítandó szolgáltatás és a szolgáltatáshoz való hozzáférés biztosításának kötelezettsége között.

A helyi szinten rendelkezésre álló források eloszlása tekintetében jelentős egyenlőtlenségek alakultak ki, ami jól tükröződik a szolgáltatások kínálatában, minőségében és hozzáférhetőségében is, különösen a hátrányos helyzetű térségekben. Az önkormányzatok túlzottan eltérő, differenciált mennyiségű és minőségű szolgáltatás biztosítása mellett látják el a feladataikat Magyarországon. A települések közötti egyenlőtlenségből fakadóan az ellátási, szolgáltatási hiányok a legszegényebb, leghátrányosabb helyzetű településeken maradtak fenn leginkább vagy alakultak ki menet közben. Ezeken a településeken koncentrálódik Magyarországon a leginkább rászoruló népesség. A kedvezőtlen területi különbségek leküzdésének kulcsa nem csupán a szolgáltatási kapacitások és a minőség növelése, hanem a közszolgáltatások

olyan ki- és átalakítása, amely a legnagyobb mértékben képes adekvát választ adni a helyi szinten beazonosítható igényekre.

A pályázati projekt cél-és hatásterületét képező Ormánság részben a Dél-Baranyában található Sellyei járás része. A 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet alapján a járás „kedvezményezett” minősítést kapott: a területi fejlettség alapján történő besorolás esetében a járás társadalmi, gazdasági, demográfiai, szociális és foglalkoztatási sajátosságai alapján képzett komplex mutató szerint kedvezőtlenebb helyzetben van az országos átlagnál. A járás településeinek a társadalmi és gazdasági hátrányok csökkentése céljából különösen indokolt tehát a humán közszolgáltatások minőségi és mennyiségi fejlesztése.

Az említett térségi-területi egységhez tartozó települések jellemzően kis létszámú falvak, községek, amelyek a jelenlegi szabályozás értelmében nem rendelkeznek kiterjedt körű szolgáltatási fenntartási kötelezettséggel, a közszolgáltatások biztosítása zömében kistérségi rendszerben valósul meg.

Helyzetfeltárás

Helyzetfeltárásunk során kitérünk a pályázati projekt hatásterületét és annak környezetét szélesebb vetületek között megjelenítő Baranya megye társadalmi, gazdasági és egyéb jellegzetességeinek bemutatására.

Demográfiai sajátosságok

A pályázati projekt cél-és hatásterületét megjelenítő Ormánságnak is otthont adó Baranya megye lakossága évente átlagosan 1 500 fővel csökkent folyamatosan az elmúlt huszonöt évben.

A 2019. januári adatokat alapul véve a megye lakossága 361 000 fő körül mozgott. A jellemzően aprófalvas településeket a fiatalok nagy számban hagyják el és költöznek a megyeszékhelyre vagy a fővárosba, illetve külföldre, így a cél-és hatásterületen elsősorban előregedő-, illetve halmozottan hátrányos helyzetű népesség található.

Az egyébként az egész ország demográfiai mutatóira jellemző előregedés tendenciája Baranya megyére nagyobb mértékben is igaz. Ez a tendencia az előrelátó kutatások szerint a következő években, évtizedekben folytatódni fog, ami miatt rendkívül nehéz helyzetbe kerül a már amúgy is jelentős mértékben terhelt szociális ellátórendszer. Előre láthatólag növekedni fog az egyszemélyes háztartások száma, amelyek esetében az idős, magára maradt emberek gondozását a szociális ellátórendszernek kell felvállalnia. Az hazai demográfiai statisztikák szerint a szóban forgó egyszemélyes háztartásokat javarészt megözvegyült nők teszik ki, akiknek rendkívül alacsony jövedelem áll csak rendelkezésükre a megélhetéshez.

1. sz. tábla: A pályázati projekt megvalósítási helyszíneit, illetve cél-és hatásterületét képviselő települések lakosság száma

Település	Lakosságszám (KSH, 2019. január 1-jei adatok alapján)
Vajszló	1709 fő
Bogádmindszent	414 fő
Hegyszentmárton	367 fő
Kisszentmárton	244 fő
Piskó	233 fő
Zaláta	218 fő
Összesen	3185 fő

Forrás: KSH, 2019

Baranya megye esetében nem elhanyagolható a roma népesség aránya, amely bizonyos települések tekintetében kiugróan magas az országos átlaghoz képest. A roma családok életkörülményei sokkal kedvezőtlenebbek, mint a nem roma családoké. Főként alacsony iskolázottságuknak, lakáskörülményeiknek, egészségi állapotuknak és szociális helyzetüknek köszönhetően körükben alacsonyabb képzettség és foglalkoztatottság jellemző a többségi társadalomhoz képest. Részben a fentiekből következik, részben pedig a sajátos korösszetételnek (gyermekkorúak viszonylag magas száma) tudható be, hogy körükben magas az aktív keresőre jutó eltartottak aránya. A korábbi évtizedekben megannyi pedagógiai és szociális felzárkózást segítő program indult a megyében is, amelyek vegyes eredményekkel zárultak, de mindenképpen egyedülállónak mondhatóak.

A projekt cél-és hatásterületén élő lakosság körében elsősorban a roma és a horvát nemzetiség aránya tekinthető magasnak, kisebb mértékben német eredetű lakossággal is találkozhatunk. A településeken ehhez kapcsolódóan nemzetiségi önkormányzatok működnek, támogatva, kiegészítve a helyi önkormányzatok munkáját, képviselve a nemzetiségek érdekeit.

Gazdasági fejlettség

A kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről szóló 105/2015. (IV. 23.) Kormányrendelet szerint Baranya megye az ország egyik leggyengébb társadalmi-gazdasági mutatókkal rendelkező térségi-területi egysége. A megye 301 települése közül 174 szerepel a kedvezményezett települések listáján,

amelyek közül 91 település mindkét kedvezményezett kategória – társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból, valamint jelentős munkanélküliséggel sújtott település – tekintetében hátrányos helyzetűnek, ezáltal pedig kedvezményezettnek minősül. Emellett a megye további 41 települése szerepel az átmenetileg kedvezményezett települések jegyzékében (amely azon településeket összesíti, amelyek a 2015-ben bekövetkezett jogszabályváltozásnak köszönhető besorolási kategória változás hatására kerültek ki csupán a kedvezményezett települések köréből, azonban hátrányos helyzetük állandósága okán bizonyos ideig még támogatásban részesülhetnek).

Pécs, a baranyai megyeszékhely, mint térségi központ és a környező települések egymáshoz való viszonyát a centrum-periféria viszony határozza meg: a differenciáltság és az abból fakadó eltérő esélyek és lehetőségek élesen kirajzolódnak a foglalkoztatás, a jövedelemszerzés, a lakhatás, a társadalmi státusz tekintetében egyaránt.

A megye szétszórt, vidéki településein általában a magas munkanélküliség jellemző, míg a megyeszékhelyen, Pécsen alacsonyabb munkanélküliségi mutatókkal találkozhatunk, azonban itt sem könnyű elhelyezkedni. Főleg az összeszerelő üzemek, illetve más ipari nagyvállalatok telephelyei a fő munkaadók a megyeszékhely körzetében. Ebből is láthatjuk, hogy a vidék és a megyeszékhely közti különbségek erősen kirajzolódnak a foglalkoztatás, a jövedelemszerzés, a lakhatás, a társadalmi státusz tekintetében.

A vizsgált térségben a beruházási hajlandóság, illetve a tökevonzó képesség elenyészőnek mondható, amely fenntartja az alacsony foglalkoztatottságot, amelyhez hozzájárul a területre jellemző településszerkezet jellege is.

A pályázati projekthez kapcsolódó Ormánságnak mindössze két jelentősebb települése említhető: Sellye és Vajszló, amelyek mentén a kistérség két mikrotérségre osztható. Városi ranggal egyedül a járási központ, Sellye rendelkezik, Vajszló pedig nagyközség státuszú. A Sellyei járás aprófalvas, sűrű településszerkezetű, a községek távolsága egymástól néhány kilométer. A legközelebbi nagyobb települések Siklós, Szigetvár és Pécs, azonban a kistérség viszonylag távol esik a megyeközpont vonzáskörzetétől.

A vizsgált térségben az iskolázottsági és foglalkoztatottsági mutatók kifejezetten kedvezőtlenek. A munkahelyek hiánya nagyban megnehezíti az itt állást kereső emberek elhelyezkedésben való sikerességét, nem is beszélve a pályakezdő fiatalokról, akik – más negatív jellegzetességek miatt - már nem is próbálkoznak helyben munkát találni, hanem inkább Pécsen, más megyeszékhelyeken vagy a fővárosban keresnek megélhetési forrásokat, esetleg külföldön vállalnak munkát. Az álláskereső legnagyobb részét az általános iskolai végzettséggel rendelkezők teszik ki, emellett egyes településeken igen jelentős azon álláskereső aránya is, akik alapfokú végzettséggel sem rendelkeznek. Az alapfokú végzettséggel rendelkezők mellett a második legnagyobb csoportot a szakiskolai végzettségűek teszik ki. Igen jelentős mértékű a munkaképtelen, inaktív lakosság aránya. Az említettek miatt a munkanélküliség és a munkaerőhiány egyszerre sújtja a cél-és hatásterületet.

A településeken a legfőbb foglalkoztatók az önkormányzatok, akik szinte kizárólag közfoglalkoztatás keretében biztosítanak munkalehetőséget a településeken élők számára. Jól kirajzolódik a közfoglalkoztatás negatív, az elsődleges munkaerőpiaci státuszokat kiszorító, megszüntető hatása a térségi-területi egységet nézve.

A helyi mikro-, kis- és középvállalkozások leginkább a mezőgazdasági, kisebb mértékben a szolgáltatási szektorba sorolhatók, gyakorlatilag elvétve találkozhatunk csak ipari tevékenységet folytató vállalkozásokkal.

Főbb humán szolgáltatások és célcsoportjaik

A dél-baranyai településeken az infrastrukturális elmaradottsággal együtt járó elaprózott településszerkezet, a foglalkoztatási és jövedelemszerzési lehetőségek hiánya, a kihasználatlan kapacitások alacsony hatékonyságot és folyamatosan magas költségszintet eredményeznek az ellátó rendszerek működése tekintetében.

A kialakult területi egyenlőtlenségek negatív hatásokat gyakorolnak Baranya megyében a humán szolgáltatások terén is: az elmaradott kistelepüléseken kifejezetten korlátozott a minőségi szolgáltatásokhoz való hozzáférés lehetősége. A közép és felsőfokú oktatás, valamint a szakképzés aránylag gyenge gyakorlat- és piacorientáltsággal jellemezhető, az oktatás nem kellő mértékben szolgálja a gazdaság igényeit annak ellenére, hogy számos reformjellegű kezdeményezés indult az elmúlt időszakban a gazdaság igényeit nagyobb mértékben kiszolgálni képes képzési struktúra és működésmód kialakítása céljából.

Jelentős hiányosságok fedezhetőek fel a szociális ellátás biztosítása terén a projekt hatáskörébe tartozó települések esetében is. A „hagyományos” települési alapellátások tekintetében az egyes szolgáltatások kiépítettsége a Baranya megyei Szociális Szolgáltatástervezési Konceptió adatait nézve további fejlesztést kíván, a területi értelemben vett „lefedetlenség” a területi egyenlőtlenségek mellett az ellátórendszer fejletlenségét mutatja. A humán és más szociális szolgáltatások terén megjelenő civil szervezetek próbálják kitölteni a hiányzó vagy elégtelen ellátást biztosító állami szereplők által képzett űrt. A civil szerveződések az állami szereplőkkel szemben önként vállalkoznak a fennálló anomáliák kezelésére, illetve orvoslására. A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 2012. évi módosításai alapján a személyes gondoskodás ellátásainak biztosítása továbbra is állami, illetve önkormányzati feladat, de a megyei önkormányzatok szerepe (intézményeik az állam felé történő átadásával), mint intézményfenntartó és működtető minőségben gyakorlatilag megszűnt. Ennek eredményeként az egyházi, illetve civil szociális és humán szolgáltatószervezetek munkája és jelenléte nélkülözhetetlenné vált a térségben.

A szolgáltatásokhoz való hozzáférést jelentősen akadályozza a szakemberek és a megfelelő eszközök hiánya, valamint az ebből fakadó általános túlterheltség (egy szakemberre jutó esetszám nagysága, a rendelkezésre álló kapacitások kihasználtságának szintje) ami azt eredményezi, hogy az említett szervezetek nem képesek egyszerre, s mindenhol ugyanolyan intenzitással jelen lenni. Ebből következően hiányt szenved a lakossági igények kielégítése és csorbát szenved a szolgáltatási minőség is, miközben jelentős a humán szolgáltatásokat ellátó – köztük elsősorban a szociális ellátásokat biztosító – szakemberek körében tapasztalható fluktuáció aránya.

A vizsgált településeken jelentős mértékű a tartós munkanélküliséggel sújtott személyek aránya az összlakossághoz képest. A tartós munkanélküliség nem pusztán

jövedelemhiányt és az életszínvonal, a jólét drasztikus csökkenését hozza magával, hanem a problémát elszenvedő egyének társas kötelekeinek lazulását, társadalmi integrációjának gyengülését is okozhatja, illetve számos devianciát generálhat. A meggyengült, megtépázott családok nem képviselnek megfelelő támogató erőt, a szükséges társas kapcsolatok hiánya miatt az ellátórendszerre egyre nagyobb feladatok terhelődnek.

A Dél-Dunántúlon a 2011-es népszámlálás adatai szerint több, mint 50 ezer fogyatékos személy élt, ebből Baranya megyében 21 ezer főt meghaladó létszám volt jellemző. A fogyatékos személyek életkörülményeire (jövedelmi helyzetükre, lakásviszonyaikra, iskolai végzettségükre stb.) vonatkozóan ugyancsak a népszámlálásból származó országos mutatók ismertek, amelyek alapján elmondható, hogy többségük halmozottan hátrányos helyzetben él. A különböző jogok biztosításában (akadálymentes közlekedés, védett munkahelyek, segédeszközökkel való ellátottság stb.) – az országos helyzethez hasonlóan – Baranyában is jelentős elmaradás tapasztalható.

A megváltozott munkaképességű személyek munkaerő-piaci pozíciója lényegesen kedvezőtlenebb az egészséges munkavállalókéhoz képest. Számuk Baranyában a legjelentősebb, ami részben az egykor viszonylag jelentős számú munkavállalót foglalkoztató bányászat egészségkárosító hatásaival magyarázható. A regisztrált kábítószer-fogyasztóknak mind a számát, mind pedig 10 ezer lakosra vetített nagyságát vizsgálva elmondható, hogy Baranya számottevően meghaladja a regionális átlagot.

A projekt által érintett célcsoportok közé tartoznak az említettek mellett az ún. „NEET” fiatalok. A NEET-kutatás első 10 évében elsősorban olyan kockázati tényezőkre mutattak rá a kutatók, amelyek a fiatalokat a „nem dolgozó, nem tanuló” fiatalok státuszába sodorhatják. A leggyakrabban előforduló NEET-rizikófaktorok a szocioökonómiai hátrányos környezet, az alacsony képzettség és az iskolai nehézségek.

A szegénység ugyancsak hatalmas hátráltató erővel bír, amely szorosan összefügg a korábban már taglalt munkanélküliség problémájával. Az ormánsági kistelepülések szegregátumokká váltak, ahol sokkal súlyosabb mértékben jelennek meg a szegénység okozta társadalmi hátrányok és károk, a népesség jelentős részét érintve.

A felsoroltak mellett, illetve azokat is összegezve a baranyai, illetve ormánsági szegregátumok lakói kifejezetten a halmozottan hátrányos helyzetű lakosság körébe sorolhatók: nagycsaládosok, nyugdíjasok, a roma népesség körébe tartozók, fogyatékkal élők, tartósan betegek (köztük jelentős számban pszichiátriai-, illetve szenvedélybetegek), tartósan munkanélküliek, hajléktalan emberek, pályakezdő, illetve „NEET” fiatalok, egyedülállók. A kilátástalanság és reményvesztettség, a kitörési lehetőségek csökkenése vagy teljes hiánya tovább fokozza az életkörülmények romlását, a negatív előjellel jellemezhető életutak és sorsfordulók kialakulását, amelyek generációkon keresztül örökölték át a hátrányos helyzettel együtt járó, egyének, családok, közösségek sorsát befolyásoló helyzeteket és feltételeket, rendkívül nehéz körülményeket, amelyek közül való kitörés lehetőségei kizárólag szakmai alapokon szervezett, komplex segítségnyújtás által biztosítható, amelyhez a humán ellátó rendszer teljes reformjára, megerősítésére van szükség.

Az igény és szükségletfelmérés eredményei

A Vajszló Községi Önkormányzata gesztorságával zajló EFOP-1.5.3-16-2017-00007 kódjelű projekt esetében felmerült a humán szolgáltatás-és szervezetfejlesztési igények felmérése, amelyekhez két, egymástól különböző mérőeszközt alkalmaztunk személyes megkérdezés keretében lebonyolításra került kérdőíves adatfelvétel során.

Az adatfelvétel előkészítése 2018 második felében zajlott, amelynek során a pályázati projekt keretében létrehozott és a fizikai megvalósítás intervallumában folyamatosan működtetett Humán Szolgáltatásfejlesztési Kerekasztal ülésein megtörténtek azon szakmai egyeztetések a Kerekasztalt alkotó tagszervezetek képviselőivel, amelyek során elhangzott információk szerepet játszottak a mérőeszközök szerkezeti és tartalmi, illetve módszertani kialakításában.

A személyes megkérdezés keretében alkalmazott önkitöltős kérdőívek tervezett verziói, mint mérőeszközök elektronikus és nyomtatott formában egyaránt átadásra kerültek a projekthez kapcsolódó települések által képviselt térségi-területi egységben tevékenykedő humán szolgáltató szervezetek képviselőinek a Humán Szolgáltatásfejlesztési Kerekasztal ülései alatt. A térségi humán szolgáltatók között egyaránt szerepelnek az állami és a civil szektorhoz tartozó szolgáltatásnyújtók, összesen több, mint kéttucat szereplő. A mérőeszközök tervezése és szerkesztése után sor került próba lekérdezésre, az ebben a fázisban keletkezett tapasztalatok, visszajelzések alapján történt meg a mérőeszközök véglegesítése. A véglegesített mérőeszközökkel végrehajtott adatfelvétel 2019-ben került lebonyolításra. A mérőeszközök végleges verzióit az adatfelvételben válaszáadásra felkért tagszervezetek képviselői ugyancsak előzetesen megkapták mind nyomtatott, mind pedig elektronikus változatban. A tényleges adatfelvételt megelőzően és annak folyamata közben egyaránt megtörtént a válaszáadók részletes tájékoztatása a Humán Szolgáltatásfejlesztési Kerekasztal ülésein.

Szervezeti kondíciók és humán szolgáltatásfejlesztési igények felmérése

A továbbiakban az elsőként alkalmazott kérdőívvel végrehajtott adatfelvétel eredményeiről számolok be. Az önkitöltős kérdőív két fő részből állt: a kérdések első része a szervezeti és működési kondíciók felmérésére irányult, a kérdések második csoportja pedig az ezek alapján felmerülő humán szolgáltatásfejlesztési igényekre, lehetőségekre kérdezett rá. A kérdőív összesen tíz szervezet által került kitöltésre és visszaküldésre.

A kérdőívek feldolgozása Excel program alkalmazásával történt. Az Excel táblákba történt adatbevitelt követően az egyes kérdésekre adott válaszok, adatok, információk feldolgozása, az eredmények képzése és értékelése szöveges formában valósult meg.

A válaszáadók 50%-a az állami szektorhoz, 50%-a pedig a civil szektorhoz sorolta be magát.

A klientúrával és a társszervezetekkel való sikeres kommunikáció elősegítése tekintetében nélkülözhetetlen saját honlappal való rendelkezés felmérése során kiderült, hogy a válaszadók 33%-a nem rendelkezik saját honlappal. A kitöltők mindegyike rendelkezik telefonos és e-mailes elérhetőséggel, illetve székhellyel, több esetben telephellyel is. Feltétlenül javasolt a honlappal nem rendelkező szervezeteknek saját vagy a humán szolgáltatókat összesítő közös webes felület fejlesztése, megfelelő tartalmakkal való feltöltése, illetve folyamatos karbantartása jobb elérhetőségük biztosítása, tájékoztatási hatékonyságuk növelése érdekében.

A válaszadás során megadott vezető beosztások esetében elsősorban „intézmény vezető” megjelöléseket alkalmaztak a kérdőíveket kitöltők, de előfordult az „elnök”, és az „ügyvezető” megjelölés is annak megfelelően, hogy civil vagy állami, önkormányzati szervezet részéről történt a válaszopció megjelölése.

A válaszadó humán szolgáltatók 50%-a települési-, míg 17%-a járási hatókörrel rendelkezik. További 16%-uk országos, illetve megyei hatókört képvisel a megkérdezettek közül. A közigazgatási értelemben vett illetékességi jogkör, illetve ellátási hatáskör vizsgálata során az a megállapítás született, hogy a térségben található települések és az itt élő lakosság számához viszonyítva relatíve kevés humán szolgáltató szervezettel találkozunk, akikhez a segítségre szorulóknak fordulhatnak. A vidéki közösségek jellemzően a szolgáltatásoktól elzártnak érzik, a humán szolgáltatásokat nem tudják megfelelő mértékben és módon igénybe venni, hiszen ezek elérhetősége plusz terheket ró rájuk (pl. útiköltség) vagy olyan objektív korlátokkal szembesülnek, mint például a közösségi közlekedés korlátozott mivolta (alacsony járatsűrűség, relatíve hosszú útidő, közvetlen elérhetőség hiányai stb.), amelyeket nem mindannyian képesek vállalni, megoldani. Ebből kifolyólag a térségi humán szolgáltatókhoz csak a mindenkori igénybe vevők kisebb hányada képes egyáltalán eljutni. Ennek megfelelően a tényleges igények és szükségletek – igény és szükségletfelmérés hiányában és szegregált feltételrendszerben – meghatározhatatlan része egyáltalán nem kerül feltárássra és kielégítésre.

A szervezet fő céljaira rátérve a válaszadók felsorolták az általuk kiemelten fontosnak tartott szervezeti célkitűzéseiket. A válaszok között találtuk az önkormányzat települési hátrányainak csökkentését, a közösségfejlesztés alkalmazását, a munkanélküliség csökkentését, az érdekképviselést, az egyéni készségek és a kreativitás fejlesztését, a környezeti és anyanyelvi nevelést, az egyenlő esélyek biztosítását, illetve a középiskolai tanulmányokra való felkészítést, valamint az esélyegyenlőség megteremtését. A heterogénnek, sokszínűnek mondható célok között szerepelt továbbá a korszerű tanulókörnyezet biztosítása, illetve a kisebbségek kulturális és nyelvi szokásainak ápolása és a következő generációknak való átadása is. A kérdésre minden felkért válaszadó több jelöléssel is élt a felkínált válaszopciók tekintetében. A széles skálán elhelyezkedő célrendszer szorosan kapcsolódik a válaszadók által gyakorolt tevékenységekhez.

A válaszadók által meghatározott tevékenységek között egyaránt szerepelt az oktatást kiegészítő tevékenység, a különféle, szociális alapellátás körébe tartozó feladatok, a nemzetiségi két nyelvű általános iskolai nevelés-oktatás, a gyermekek általános nevelésének, oktatásának támogatása, az óvodai nevelés, korai fejlesztés, közművelődés biztosítása, pályázatírás- és projektmenedzsment, kutatás, elemzés,

közvélemény kutatás, oktatási, kulturális rendezvények szervezése, érdekvédelmi fórumok bonyolítása, társ szervezetekkel való kapcsolattartás, adományozás, gyógypedagógiai tanácsadás, logopédiai ellátás, iskolapszichológiai, óvodapszichológiai koordináció, a fogyasztók érdekeinek, jogainak érvényesítése, egészségmegőrzés, betegségmegelőzés, közösség, vidék- és településfejlesztés, gyermek és ifjúságvédelem, iskolai felzárkóztatáshoz kapcsolódó tanácsadás, gyermekek egészségfejlesztése, könyvtár üzemeltetése, információs pont fenntartása, családsegítés.

Az állami, illetve a civil szektorokhoz sorolható válaszadók tehát összességében széles, a teljes humán szolgáltatási keretrendszerben felsorolható rendkívül differenciált tevékenységeket képviselnek, amelyek ellátásában jelentős problémát jelent számukra forrásaik, erőforrásaik korlátozott volta, valamint a célcsoport szegregált helyzete, amely komoly problémát jelent a szolgáltatások elérhetősége, illetve nyújtása szempontjából

A szervezetek által ellátott célcsoportok életkori sajátosságaira vonatkozóan a válaszok megismeréséből kiderül, hogy a megkérdezettek 50%-a foglalkozik gyermekekkel, közülük a 0-18 éves korosztállyal.

A kitöltő szervezetek által foglalkoztatottak létszámára vonatkozó kérdésre adott válaszokból megállapítható, hogy az összes megkérdezett tíz fő alatti létszámmal foglalkoztat munkavállalókat. Az átlagértéket figyelembe véve alacsony foglalkoztatotti létszámról beszélhetünk a térségi-területi humán szolgáltatók esetében, különös tekintettel az általuk felvállalt tevékenységek és a kapcsolódó klientúra nagyságára. A foglalkoztatást biztosító források alacsony volumene, a leterheltség és a foglalkoztatás körülményei miatt a szolgáltatók munkavállalói körében viszonylag jelentős mértékű fluktuáció jellemző. Jelentős problémát képvisel az a tényszerűség, mi szerint a térségi-területi egység esetében a szervezetek részéről elvárt képzettséggel rendelkező szakemberek alacsony számával lehet kalkulálni. A megvizsgált területen élő lakosság esetében szóba kerülő igényekhez és szükségletekhez viszonyítva tehát relatíve alacsony létszámban rendelkezésre álló humán erőforrások ugyancsak komoly gátját jelentik a válaszadó szervezetek szolgáltatási és szervezeti működési hatékonysága, eredményessége fokozódásának.

Ennek megfelelően a megkérdezettek 34%-a válaszolta azt, hogy elegendőnek gondolja a szervezet számára rendelkezésre álló humán erőforrások mennyiségét, s 66%-uk vélekedett úgy, hogy esetükben sem mennyiségi, sem pedig minőségi szempontból nem áll rendelkezésre a szükséges humán erőforrás kapacitás.

A szervezetek forrásellátottsága jelentős mértékben befolyásolja gazdálkodási, működési lehetőségeiket. A megkérdezettek 2018-as évi bevételei igen széles spektrumon változtak: 90.000 Ft-tól 15.300.000 Ft-ig terjedt a válaszadásban megjelenített bevételek éves volumene. A megkérdezettek 50%-a szerint bevételeik a szervezet működtetésének, tevékenységeik ellátásához, finanszírozásához egyáltalán nem bizonyulnak elegendőnek, s csak 33%-uk vélekedett úgy, hogy forrásaik, bevételeik elégségesnek mondhatók.

A tevékenységek megfelelő ellátásához rendelkezésre álló technikai, műszaki eszközökkel való ellátottság mértéke a válaszadók 50%-a szerint nem bizonyul

elégésesnek, szintén 50%-uk szerint viszont számukra megfelelő az eszközellátottságuk színvonala, mértéke.

Külön kérdés vonatkozott annak megállapítására, hogy milyen, a munkájukat leginkább elősegítő, támogató eszközökből nem rendelkeznek elegendő mennyiséggel a megkérdezett szervezetek. Az erre a kérdésre adott válaszokból megtudhattuk, hogy a kitöltők 83%-ának elsősorban számítás-és irodatechnikai eszközökre van szüksége (pél. számítógépre, nyomtatóra, projektorra).

Azzal, hogy milyen szervezet-vagy szolgáltatásfejlesztési folyamatok zajlanak a megkérdezéssel egy időben a kitöltő szervezeteknél, szintén külön kérdésben tért ki a kérdőív. A megadott válaszokból megtudtuk, hogy mindössze két szervezet esetében zajlott az adatfelvétel időszakában szolgáltatásfejlesztés, egy szervezetnél materiális infrastruktúra-fejlesztés, egy szervezetnél pedig hálózatfejlesztésre került sor.

A válaszadók által bonyolított, más szervezetek keretében megvalósított szolgáltatásfejlesztési intervenciókra 2015 és 2022 között került sor. Az említett időintervallumban az oktatás, illetve közösségfejlesztés voltak azok a területek, amelyek terén jelentős előrelépés történt a fejlesztési intervenciók során. Az érintett célcsoportok az iskolás korú gyermekek, illetve a helyi falusi közösségek voltak.

A kérdőív során választ kaptunk arra is, hogy melyek azok a hétköznapi működés során gyakrabban felmerülő problémák, kérdések a klientúra vagy a szervezeti működés tekintetében, amelyek folyamatosan fejlesztési szükségleteket generálnak. A válaszadók elsősorban a személyzet tekintetében a létszámhiányt és az alkalmazott szakemberek körében előforduló kiégést, illetve fluktuációt jelölték a legsürgetőbb problémák között, amelyek mellett az elavult eszközpark is említésre került. A klientúra tekintetében a halmozottan hátrányos helyzetűek relatíve magas arányát és szegregált helyzetükből származó, komplex intervenciók keretében való problémakezelés nehézségei kerültek kiemelésre elsősorban a válaszok során.

A fentiek mellett azok a szolgáltatások körébe, amelyeknek a fejlesztése nem halogatható tovább, a megkérdezett szervezetek többsége szerint rögzítésre került a helyi közösségek építése, a közösségfejlesztés, amely nagyobb mértékben megkönnyítené a szervezetek munkáját az adott térségben felmerülő igények és szükségletek kielégítése a problémák kezelése során.

A kérdőívben arra a kérdésre is kerestük a választ, hogy kire, kiknek a segítségére, részvételére számít, illetve számíthat a megkérdezett szervezet a tervezett szolgáltatásfejlesztési intervenciók megvalósításában. A válaszadók nagyobb része szerint elsősorban a partnerségi hálóra, a fenntartóra és a pályázati forrásokat biztosító intézményi szereplőkre számíthatnak.

Szervezetfejlesztési igények felmérése

A Vajszló Önkormányzata gesztorságával zajló EFOP-1.5.3 kódjelű projekt esetében alkalmazott mérőeszközök között szerepelt a szervezetfejlesztési igények és

szükségletek felmérésére szerkesztett önkitöltős kérdőív összesen nyolc szervezet által került kitöltésre.

A kérdésekre adott válaszok alapján nyolcból mindössze négy (50%) válaszadó esetében történt korábban szervezetfejlesztés, míg nyolcból szintén négy szervezet (50%) esetében a korábbiakban szervezetfejlesztési intervencióra nem volt példa.

Azoknál a szervezeteknél, ahol a korábbiakban már zajlott szervezetfejlesztési intervenció, elsősorban a teljesítménymérés, az ösztönzési rendszer, a munkafeltételek javítása, a munkaterhelés csökkentése, krízishelyzetek kezelése, illetve a csapatépítés, került a szervezetfejlesztési folyamat céljai és témakörei közé.

Az igen-nel válaszolók (33%) körében minden szervezeti szinten sikerült bevonni résztvevőket, azonban a válaszadók kétharmada szerint csak részben sikerült sikereket elérni a fejlesztésekkel. A válaszadók egyharmada szerint szervezetük esetében jelentős változásokat generált a szervezetfejlesztési intervenció.

A szervezetfejlesztési intervenciók eredményei leginkább (30%) az információáramlás terén, az információs csatornák bővülésében tükröződtek vissza a megkérdezett szervezetek esetében, illetve a kompetenciák fokozódásában és a vezetői módszerek racionalizálásában.

Arra a kérdésre, hogy „*Melyek lehetnek az aktuális szervezetfejlesztési célok?*” a legtöbben (60%) az együttműködés erősítését, a közösségépítést, illetve a hatékonyság növelését említették.

Az aktuális fejlesztési területek közül a válaszadók zöme (70%) az együttműködés hatékonyságának növelését megjelenítő célkitűzés mellett tette le a voksát, kisebb mértékben pedig a külső és belső információáramlás, valamint ehhez kapcsolódóan a szervezeti kommunikációt választotta a válaszopciók közül.

Arra a kérdésre, hogy nullától ötig terjedő skálán hogyan értékeli a szervezet centralizált, illetve decentralizált jellegét, a többség (70%) inkább centralizáltként jellemezte a szervezetét, ami nagyobb mértékben a top-down stratégiáknak megfelelő szervezetfejlesztési intervenciót igényelheti.

A válaszadók szerint a szervezetük kisebb mértékben hierarchizált, a legtöbben (50%) mindössze két szervezeti szintet tudtak megkülönböztetni, ami arra utal, hogy viszonylag egyszerű, „lapos” szervezetekről van szó, amelyek esetében egy-két fős menedzsment gyakorolja az irányítást egy nem túlzott mértékben differenciált és kiterjedt szervezeti struktúrában.

A szervezeti kultúra főbb elemei közül a „*Megfigyelt, azonosított, mindenki által szem előtt tartott viselkedési szabályokat*” minden válaszadó egyformán fontosnak tartotta és közülük négy (50 %) érezte különösen erősnek az elemet a saját szervezeti kultúráján belül.

A „*Közös, sajátos nyelvhasználatot*” a válaszadók többsége (70 %) közepesen ítélte fontosnak, míg a „*Szervezeti normák magatartásformáló hatásait*” ugyancsak a megkérdezettek 70 %-a tartotta kiemelten fontosnak.

Az említetteken kívül ugyancsak a szervezeti kultúrájuk jelentőségteljes (70-80 %-ban jelölt) elemei között azonosították a válaszadók a „Közösnek tartott, uralkodó értékek”-et, a „Küldetéstudat”-ot, valamint a „Szervezeti filozófia” meglétét.

„A szervezet irányában tanúsított pozitív beállítódás, hozzáállás” esetében mind a nyolc válaszadó (100 %) egybehangzóan a legfontosabbak között jelölte ezt az összetevőt, míg a „Közös szimbólumok, jelképek használata” esetében a válaszadók 50%-a tartotta fontosnak és erős jelenlétet mutatónak a felsorolt válaszopciót a saját szervezeti kultúráján belül.

A „Közös sztorik, történetek” szerepét a válaszadók 90%-a tartotta fontosnak, míg az „Ismétlődő, rituálé jellegű akciók” válaszlehetőség esetében a többség (hét válaszadó) jelölt erős meghatározottságot

A szervezetet megtestesítő szervezeti kultúra főbb elemei között került jelölésre a továbbiakban az elmondottak mellett „Az elvégzett tevékenységek teljesítésének színvonala” (50%) is.

A szervezetfejlesztési folyamatot megelőzően figyelembe veendő szervezeti kondíciókat firtatva a válaszokból kiderült, hogy „Az egyének (alkalmazottak) jellemzői” (a válaszadók 80%-a szerint), a „Pénzügyi kondíciók” (a válaszadók szintén 70%-a szerint), a „Szervezeti stratégia” (a válaszadók 60 %-a szerint), míg a „Működési vagy operatív célok” (a válaszadók 50 %-a szerint) játszanak szerepet a fejlesztési stratégiák kialakításában, illetve a szervezeti működésben.

A „Flexibilitás – alkalmazkodóképesség” esetében ugyanez az érték 60 %-ot, az „Alkalmazott technológia, technika színvonala” elem esetében pedig 50 %-ot tett ki a válaszok alapján, míg „Az elvégzett tevékenységek teljesítésének színvonala” esetében 80 %-os értéket kaptunk.

„Az egyének (alkalmazottak) jellemzői” és a „A munkacsoportok jellemzői” esetében egyformán 70-70 %-os eredményhez jutottunk a válaszok feldolgozását követően.

A szervezet belső környezetét megjelenítő GYELV („gyengeségek, erősségek, lehetőségek és veszélyek”) elemzési táblát szemügyre véve, amelynek esetében a válaszadóknak mind a négy szempontnak megfelelően felsorolásokat kellett eszközölniük a saját szervezetükre vonatkozólag, a következő válaszok születtek. A kitöltők az „Erősségek” közé sorolták elsősorban a konkrétan kijelölt fejlesztési irányokat, a projektjeik megvalósításának színvonalát, valamint a rendelkezésükre álló szakmai tapasztalatokat. A „Gyengeségek” esetében legtöbbször a forráshiányt, a pénzügyi nehézségeket, illetve a motivációk hiányát említették, illetve a társintézmények között akadozó kommunikációt, illetve az időhiányt, a jelzőrendszer működésének hiányosságait, az alacsony béreket és az ezekből következő gyakori pályaelhagyást. A „Lehetőségek” közé főként olyan meghatározások kerültek, mint az újabb pályázati úton történő forrásszerzés, a továbbképzések alkalmazása, a teljesítményértékelés bevezetése és a motiváció fenntartásának és erősítésének eszközei. A „Veszélyek” csoportjába a kiegészítés került, mint az egyik legmeghatározhatóbb tényező, mellette a munkatársak leterheltségéből adódó leterheltség és az anyagi források csökkenése került megfogalmazásra elsősorban.

A szervezetek által foglalkoztatott munkavállalók iskolai végzettsége tekintetében megállapíthatóvá vált, hogy a humán szolgáltatást végzők esetében egyik szervezetnél sem került foglalkoztatásra MA / MSC fokozattal rendelkező foglalkoztatottnál magasabb iskolai végzettséggel rendelkező munkavállaló. A válaszadók által foglalkoztatott munkavállalók jelentős többsége BA / BSC fokozatú diplomával rendelkezik, mellette jelentős a középszintű, technikus, illetve szakközépiskolai végzettséggel vagy gimnáziumi érettségi bizonyítvánnyal rendelkezők számaránya.

A megkérdezett szervezetek – a kapott válaszok alapján - az elmúlt időszakban többségüket tekintve (60%) elsősorban szervezeten kívüli képzések keretei között biztosítottak lehetőséget munkavállalóik továbbképzésére.

A szervezeteket gátló és támogató tényezők felsorolásánál a „*Támogató tényezők*” között az innovációs törekvések, a közös célok megfogalmazása, a közös értékrend kialakítása, a szakmai fejlesztések képviselése, illetve a továbbképzések kerültek elsősorban említésre. A „*Gátló tényezők*” között a szolgáltatók közti együttműködés hiánya, a munkatársak leterheltsége és a tisztázatlan jogszabályi háttér kerültek elsősorban felsorolásra a válaszadók részéről a szűkös anyagi lehetőségek, a forráshiány és a humán kapacitások hiánya mellett.

Főbb következtetések és javaslatok

Az állami, önkormányzati, kistérségi keretek között rendelkezésre álló humán szolgáltatási infrastruktúra elégtelennek, hiányosnak mondható a vizsgált térségi-területi egységben. A szolgáltatások koncentrált jellegű jelenléte, korlátos elérhetősége hozzájárul a szegregáció erősítéséhez, s a marginális pozíció fenntartásához. Az elmúlt időszakban kidolgozott és bevezetett, a társadalmi és gazdasági felzárkózást szolgáló állami kezdeményezések nagyobb mértékben kell, hogy kalkuláljanak a helyi civil szereplőkkel, szerveződésekkel.

A térségben működő civil szervezetek rendkívül fontos szerepet játszanak a társadalmi igények és szükségletek kielégítésében, differenciált szolgáltatások ellátásában, amely által szervesen kiegészítik, sok esetben pótolják az állami humán szolgáltatási infrastruktúra hiányosságait.

A válaszadó szervezetek (köztük elsősorban a civilek) nagyobb mértékben önállóan kénytelenek helytállni a térségi-területi problémákból fakadó intervenciók keretében jelentősnek mondható forrás-és kapacitáshiányuk ellenére is.

A megkérdezett szervezetek számára elengedhetetlen a hazai és európai uniós pályázati forrásokhoz való hozzájutás, ellenkező esetben a kiépített kapacitások, szolgáltatások visszafejlődhetnek, illetve elveszhetnek.

A szegregált, elmaradott, hátrányos helyzetű települések mindennapi életében kiemelkedő szerepet játszó civil szerveződések támogatása az állam részéről tehát elsődleges feladatként merül fel.

Cselekvési terv

A fejlesztési koncepciók vizsgálata, a helyzetfeltárás, az igény-és szükségletfelmérés eredményei, a statisztikai adatok elemzése alapján általánosságban megfogalmazhatjuk, hogy a társadalmi és gazdasági fejlődés átfogó és általános célja egy, a jelenlegihez képest integráltabb, valamint egészségesebb helyi közösségekből álló térségi-területi értelemben vett társadalom létrehozása. A helyi közösségekből felépülő térségi-területi értelemben vett társadalom mentális, biofizikai, szellemi és erkölcsi, illetve anyagi értelemben egyaránt olyan fejlettségi szintet kell, hogy felmutasson, amely kedvez a jólét minden ember számára való biztosításának, illetve fenntartásának.

Fentiek alapján a társadalmi felzárkózás, a társadalmi és gazdasági kohézió elősegítése érdekében a cselekvési terv legfontosabb intézkedései a következők lehetnek (2.sz. tábla):

2. sz. tábla: A cselekvési terv javasolt intézkedései

Társadalmi felzárkózás	Gazdasági fejlődés	Környezeti fenntarthatóság
a közszolgáltatások a szociális és egészségügyi, az oktatási és kulturális szolgáltatások, ellátások, a gyermekek helyzetét és kitörési esélyeit meghatározó egyéb humán ellátások / szolgáltatások – helyi szükségletekhez történő igazítása, fejlesztése (ún. integrált szolgáltatások kialakítása); a térségi lakosság, de különösen a sérülékeny társadalmi csoportok (gyerekek, idősek, munkanélküliek, szegények, romák, hátrányos helyzetű térségben lakók) humán szolgáltatásokhoz (oktatás, egészségügy, szociális ellátás, kulturális szolgáltatások) való hozzáféréseinek biztosítása; a roma és mélyszegénységben élő gyerekek oktatáshoz való hozzáféréseinek javítása és az iskolai lemorzsolódás csökkentése; az esélyegyenlőség alapú oktatás-fejlesztése, a tehetséggondozás elősegítése; a hátrányos helyzetű emberek, elsősorban romák számára piacképes szakképzettség megszerzésének támogatása munkaerőpiaci esélyeik fokozása érdekében;	a helyi gazdaság erősítése beruházásösztönző gazdaságpolitika alkalmazásával; a helyi gazdaság erősítése beruházásösztönző gazdaságpolitika alkalmazásával; a foglalkoztathatóság javítása, a foglalkoztatás bővítése aktív munkaerőpiaci és foglalkoztatáspolitikai eszközök előtérbe helyezésével, a munkaadók érdekeltségét megteremtő bér- és járuléktámogatások, adókedvezmények, valamint a munkanélkülivé válást megelőző munkavállalási tanácsadó intervenciók alkalmazásával;	a térségi, táji környezeti értékek megőrzése, a fenntartható tájhasználatához illeszkedő gazdálkodási tevékenységek elterjedésének támogatása; a térségi, táji környezeti értékek megőrzését szolgáló diverzifikált tevékenységek támogatása (mint például a helyi túrizmus, falusi vendéglátás stb.).

a humán ellátó rendszer (az oktatási, egészségügyi és szociális ellátórendszer, valamint a kulturális szolgáltatások) megfelelő színvonalú és kapacitású biztosítása a társági lakosság részére lakóhelytől függetlenül. a személyes kompetenciák fejlesztése a családi és közösségi-, illetve munkahelyi szocializáció támogatásával, a hátrányos helyzetű egyének és csoportok felzárkózásának elősegítése komplex (szociális és foglalkoztatási-, valamint képzési) intervenciók alkalmazásával; a lakhatási körülmények és a lakhatás biztonságának javítása, a lakhatási lehetőségek bővítése, a szociális lakhatási problémák mérséklése szociális lakások kedvezményes úton történő biztosításával; a helyi közösségi kapcsolatok revitalizálása és fejlesztése, a közösségfejlesztés módszereinek és eszközeinek alkalmazása a fejlesztési intervenciókhoz kapcsolódóan integráltabb, felelős, autonóm közösségek kialakítása érdekében; a helyi szükségletekre épülő gyermek- és ifjúságpolitika kialakítása és megvalósítása, a gyermekeket és családjaikat érintő szolgáltatások összehangolása és fejlesztése, a kistérségekben élő gyermekek és gyermekes családok esélyeinek növelése érdekében; a helyben működő civil szervezetek szerepvállalásának erősítése, kapacitásaik növelése, érdekérvényesítő és önsegítő hálózatok létrehozásának és működésének támogatása civil együttműködési alapokon a közösségi szocializáció és társadalmi integráció erősítése érdekében; a családok közötti szolidaritás erősítése, a harmonikus családi élet és a gyermekvállalás fontosságának tudatosítása családbarát jellegű kezdeményezések, szerveződések, szolgáltatások, valamint (formális és informális) képzések megvalósításán keresztül;	a vállalkozóvá válás, az önfoglalkoztatás támogatása megfelelő ismeretek átadásával, kompetenciák fejlesztésével; az elsődleges munkaerőpiacon hátrányt szenvedő csoportok – az alacsony iskolai végzettségűek, a roma kisebbséghez tartozók, a fogyatékkal élők és a megváltozott munkaképességűek, az ötven év felettiek, a tartósan munkanélküliek, a GYES-ről és GYED-ről visszatérők – helyzetének javítása érdekében a helyi szociális / szolidáris gazdaság támogatása a civil / nonprofit szereplők intenzívebb bevonásával; az alternatív, atipikus foglalkoztatási lehetőségek kiszélesítése, illetve a másodlagos munkaerőpiacon védett státuszok, munkahelyek létrehozásának és fenntartásának támogatása; a fiatal pályakezdők önálló életkezdési lehetőségeinek (munkához és lakhatáshoz jutás) támogatása komplex intervenciók alkalmazásával; pályaorientációs, munkavállalási tanácsadói intervenciók alkalmazása, valamint munkatapasztalat szerzés támogatása a munkanélküliség megelőzése érdekében;	
---	---	--

a kulturális értékek, hagyományok, nemzetiségi kulturális autonómia megőrzése, a kulturális tőke növelése a megye sokszínűségét reprezentáló kulturális értékek, hagyományok megőrzését célzó értéktudatos magatartás kialakításával (nevelés, oktatás, tájékoztatás és ismeretterjesztés eszközeivel), és a kulturális értékek és hagyományok ápolásával (közösségi kulturális akciók, programok, rendezvények megvalósítása); az egészségmegőrzés és egészségnevelés / fejlesztés támogatása közösségi akciók megvalósításának támogatásával, a népesség egészségi állapotának javítása céljából; a romák, a mélyszegénységben élők és gyermekek egészségi állapotának javítása, a születéskor várható élettartam növelése, valamint az egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférésük javítása;	az elmaradott, kedvezőtlen adottságokkal rendelkező térségek és települések esetében a helyi gazdaság fejlesztését megalapozó szociális földprogramok és ezeket kiegészítő egyéb, szociális gazdaság típusú, valamint mikrohitel programok támogatása a helyi sajátosságokra építve;	
--	---	--

Felhasznált források

A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszere 2020-ig. eu211.hu

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszere és a romák integrációját célzó hatékony tagállami intézkedésekről szóló tanácsi ajánlás végrehajtásának értékeléséről – 2016 (COM(2016) 424 final, 2016.6.27.)

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Jelentés a 2015. évi nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretének végrehajtásáról (COM(2015) 299 final, 2015.6.17.)

A Tanács ajánlása (2013. december 9.) a romák integrációját célzó hatékony tagállami intézkedésekről (HL C 378., 2013.12.24., 1–7. o.)

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – „Nemzeti romaintegrációs stratégiák: az uniós keretrendszer végrehajtásának első lépése” (COM (2012) 226 final, 2012.5.21.)

A funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása. Egészségügyi Világszervezet, 2004. ESZCSM, OEP, Budapest.

Az Európai Unió Területi Agendája. Egy sokszínű régiókból álló, befogadó, intelligens és fenntartható Európa felé. A területi tervezésért és területfejlesztésért felelős miniszterek 2011. május 19-én, Gödöllőn tartott informális ülésén született megállapodás. eu211.hu

Baranya Megye Integrált Területi Programja. Baranya Megyei Önkormányzat, 2020.

Baranya Megye Kulturális Fejlesztési Konceptiója 2000. Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás fejlesztési Intézet, Pécs.

Baranya Megye Szociális Szolgáltatástervezési Konceptiója (szerk.: Löffler Tamás). Baranya Megyei Önkormányzati Hivatal. Pécs, 2004-2010.

Baranya Megyei Területfejlesztési Konceptió Helyzetértékelő Munkarész Társadalmasítási munkaanyag. Baranya Megyei Önkormányzati Hivatal. Pécs, 2013.

Baranya Megye Területfejlesztési Programja. Baranya Megyei Területfejlesztési Tanács. Pécs, 2003.

Dél-dunántúli régió szociális és gyermekvédelmi helyzetelemzésének összefoglalója (NCSSZI, 2006. Aranya Orsolya Virág).

EURÓPA 2020. Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája. Európai Bizottság, 2010.

Éves jelentés a lakhatási szegénységről, 2011. Habitat for Humanity Magyarország (A jelentést összeállította: Kőszeghy Lea, Habitat for Humanity Magyarország, közreműködtek: Hegedűs József, Városkutatás Kft. és Koltay Luca, Habitat for Humanity Magyarország).

Füzesi Zsuzsanna - Tistyán László: Közösségi színterek az egészségfejlesztésben - Egészségfejlesztési módszertani füzetek kiadványsorozat kötete. Országos Egészségfejlesztési Kutatóintézet, 2004.

Garai P. – Juhász G.: Az atipikus foglalkoztatási formák alkalmazásának lehetőségei a társadalmi különbségek csökkentésében I. rész. In: Munkaügyi Szemle, 51. évf., 1. sz., 2007. 12-16. p.

Garai P. – Juhász G.: Az atipikus foglalkoztatási formák alkalmazásának lehetőségei a társadalmi különbségek csökkentésében II. rész. In: Munkaügyi Szemle, 51. évf., 2. sz., 2007. 22-25. p.

Juhász G. – Vojtek É. – Molnár D. – Borst, J.: A fogyatékkal élő személyek munkaerőpiaci helyzete. In: Dr. Kövér Ágnes (szerk.): Egyenlő bánásmód és esélyegyenlőség a foglalkoztatáspolitikában. Alapfogalmak, fejlődési trendek. Az elektronikus kiadvány a TÁMOP 5.4.4-09/1/C-2009-0001 „Képzésfejlesztés az összetart(oz)ásért” projekt keretében készült. ELTE TáTK, Budapest, 2012. 402-495. p.

László Gy. (1997): Emberi erőforrás-gazdálkodás és munkaerőpiac. Janus Pannonius Egyetemi Kiadó, Pécs.

Lengyel Gy. – Szántó Z. (szerk., 1998): Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája. Aula, Budapest.

Liskó I. (2006). A hátrányos helyzetű tanulók iskoláztatási esélyei. EDUCATIO, 2006/1.

Munkaerő-piaci kulcskompetenciák fejlesztési lehetőségei Magyarországon (Lektorálta: Gál Antal, Kovács Ibolya) Előzetes Megvalósíthatósági Tanulmány 2009. április-július.

Nemzeti romaintegrációs stratégiák: közös európai keretrendszer. Európai Bizottság, 2010.

Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia – Mélyszegénység, gyermekszegénység, romák (2011-2020); KIM Társadalmi Felzárkózásért felelős Államtitkárság, 2011. november.

Péntek Eszter (2009) A civil szervezetek részvételi lehetőségei az egészségügyi szolgáltatások nyújtásában és az egészségpolitikai folyamatok befolyásolásában. Ph.D. – értekezés. PTE BTK, Pécs.

Szellő J. – Dr. Juhász G.: A Dél-dunántúli Régió pályaválasztási koncepciójának akcióterve. In: PATRÓNUS - A Dél-dunántúli Régió pályaválasztási koncepciójának tervezete. Kaposvár-Pécs: Human Exchange Emberi Erőforrás Fejlesztő és Tanácsadó Alapítvány - Pécsi Tudományegyetem, 2007. 217-224. p.

Torgyik J. (2012). A romák oktatásának fejlesztési törekvései az Európai Unióban. Iskolakultúra, Iskolakultúra 2012/3. 74-84.

<http://www.eu2011.hu/hu/hir/epsco-05-19>

<http://www.eu2011.hu/hu/hir/romastrategia>

<http://www.eu2011.hu/hu/az-europai-romapolitika-kialakitasa>